

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/242260,Ryszard-Sodel-General-Marian-Kukiel-Historyk-w-mundurze.ht>

ml
15.05.2026, 12:09

Ryszard Sodel: Generał Marian Kukiel. Historyk w mundurze

Jeden z najwybitniejszych polskich historyków wojskowości, polityk i społecznik. Generał, szef Biura Historycznego Sztabu Generalnego, dyrektor Muzeum i Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie, minister obrony narodowej.

[Emigracja Legiony Polskie wojsko](#)

15.05

Generał dywizji Marian Kukiel przechodzi salutując podczas inspekcji oddziału samochodowego Pomocniczej Służby Kobiet, stacjonującego w Wielkiej Brytanii (fot. z zasobu IPN)

Marian Włodzimierz Kukiel urodził się 15 maja 1885 r. w Dąbrowie Tarnowskiej. Był synem powstańca styczniowego Adolfa Kukiela i Heleny ze Sroczyńskich. Od dzieciństwa związany był z Tarnowem, gdzie uczęszczał do gimnazjum. Już wówczas zaczął czynnie angażować się w działalność niepodległościową i konspiracyjną. W tym okresie należał do istniejącej w tym mieście organizacji „Promienistych”.

Do wybuchu I wojny światowej

W 1903 r., po ukończeniu gimnazjum w Tarnowie, rozpoczął studia na Uniwersytecie Lwowskim im. Jana Kazimierza, gdzie ponownie zaangażował się w działalność niepodległościową. Był współorganizatorem „Organizacji Nieprzejednanych”.

Czynnie uczestniczył w rewolucji 1905 r. na terenie Królestwa Polskiego jako osoba powiązana z PPS. Wyjechał do Częstochowy, gdzie został zdekonspirowany i aresztowany, przez sześć

miesiący był osadzony w więzieniu w Piotrkowie Trybunalskim. Po zwolnieniu powrócił do Lwowa, gdzie ponownie włączył się w działalność konspiracyjną i naukową. Od 1906 r. uczęszczał na seminarium prowadzone przez prof. Szymona Askenazego.

W 1908 r. był, wraz z Józefem Piłsudskim, Władysławem Sikorskim i Kazimierzem Sosnkowskim, współorganizatorem Związku Walki Czynnej, a dwa lata później współtworzył Związek Strzelecki. W 1909 r. Marian Kukiel obronił na Uniwersytecie Lwowskim im. Jana Kazimierza dysertację doktorską nt. „Wyprawa Deniski w r. 1797”, która została wydana w wersji rozszerzonej w 1912 r. pod tytułem „Próby powstańcze po trzecim rozbiórce 1795-1797”.

Kariera wojskowa i naukowa

W sierpniu 1914 r., tuż po wybuchu I wojny światowej, Marian Kukiel włączył się czynnie w organizowanie Legionów Polskich w Krakowie i we Lwowie. W styczniu 1915 r. walczył na froncie w I Brygadzie Legionów, gdzie dowodził kompanią, a następnie batalionem. Uczestniczył w walkach do końca 1916 r.

We wrześniu 1917 r., jako major, Marian Kukiel został komendantem Szkoły Podchorążych w Warszawie. W październiku 1918 r. został awansowany na podpułkownika, a w listopadzie tego samego roku brał czynny udział w akcji rozbrajania oddziałów niemieckich.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę służył w Wojsku Polskim. W grudniu 1918 r. został mianowany zastępcą szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Pełnił też funkcję inspektora szkół piechoty.

Wziął czynny udział w wojnie polsko-bolszewickiej, dowodząc od kwietnia 1920 r. 51. Pułkiem Piechoty, a od czerwca 24. Brygadą Piechoty z 12. Dywizji Piechoty. Za udział w walkach otrzymał order *Virtuti Militari*.

Od 1920 r. do 1923 r. pełnił funkcję szefa Biura Historycznego Sztabu Generalnego, a od kwietnia 1923 r. do stycznia 1925 r. był dowódcą 13. Dywizji Piechoty. 15 stycznia 1925 r. ponownie objął stanowisko szefa Biura Historycznego Sztabu Generalnego, które pełnił do maja 1926 r.

W trakcie przewrotu majowego opowiedział się po stronie rządowej przeciwko Józefowi Piłsudskiemu za co został przeniesiony w stan nieczynny, a w 1930 r. przeszedł w stan spoczynku na własną prośbę.

W 1927 r. Marian Kukiel habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W latach 1930-1939 pełnił funkcję dyrektora Muzeum i Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie. W 1932 r. został członkiem korespondentem PAN, a pięć lat później został członkiem stałym.

[Czytaj artykuł Ryszarda Sodla *Generał Marian Kukiel. Historyk w mundurze* na portalu *przystanekhistoria.pl*](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Emigracja, Polskie wojsko

Artykuł